

Forfatter: Kierkegaard, Søren

Titel: Journalen BB

Citation: Kierkegaard, Søren: "Journalen BB", i Kierkegaard, Søren: *Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 17*, udg. af Niels Jørgen Cappelørn; Joakim Garff; Jette Knudsen; Johnny Kondrup; Alastair McKinnon, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 2000 , s. 86. Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: <https://tekster.kb.dk/text/sks-bb-txt-shoot-ida3a59d70-101e-4499-83e3-116a2e057a88.pdf> (tilgået 19. juli 2024)

Anvendt udgave: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 17

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.
[Læs CC0-erklæringen](#)

Dersom En efter at have læst Afhandlingen vil sige, at jeg vel taler om den Kunst at fortælle Historier men i hele Afhandlingen snarere synes at ivre derimod, saa vil jeg ikke ubetinget indrømme det, da jeg dog kun har ivret mod Misbrug, og tillige gjøre opmærksom paa, at jeg har taget det Ord: »fortælle Historier« i en vidtløftigere Betydning om alt det, hvormed man beskjæftiger Børns Aand uden for de egenlige Læretimer, og som man ikke ligefrem kan kalde Leg, i hvilken Henseende dog vistnok det at fortælle Historier spiller en Hovedrolle.

* *

At saa Mangfoldige give sig af med at fortælle Børn Historier er en naturlig Følge af, at der er en saa stor Mængde Børn og af den i dem saa dybt grundede Lyst til at høre fortælle, og dog er der saa Faa, der egenlig have Talent dertil; som en Følge deraf foraarsages der megen Skade derved. Der gives to Maader at fortælle Børn Historier paa, som er at anbefale; men mellem disse to ligger ogsaa en Mangfoldighed af Afveie.

Den første er den, som Ammer – og hvad man kan sætte i Categorie dermed – ubevidst følge. Ved dem gaaer en heel phantastisk Verden op for Barnet, og Ammerne ere inderlig overbeviste om og troe paa Sandheden af deres Historier¹, hvilket nødvendigviis maa bibringe Barnet en gavnlig Ro, hvor phantastisk forøvrigt Indholdet selv kan være; først naar Barnet selv kommer paa Spør efter, at Vedkommende ikke troer paa sine Historier, først da virke de skadeligt – dog ikke ved Indholdet selv men ved deres Usandhed med Hensyn til Fortælleren – paa Grund af den Mistillid og Mistroiskhed, Barnet efterhaanden udvikler hos sig.

Den anden Maade lader sig kun realisere af den, der til fuldkommen Klarhed har reproduceret Barndomslivet, – veed, hvad det forlanger, – veed, hvad der er godt for det, og nu fra sit ophøiede Standpunct byder Børnene en Aandsføde, der er dem tjenlig, – veed at kunne være Barn, medens Ammerne igrunden ere Børn – (at Børn have Leilighed til at nyde godt af begge Maader, er saare gavnligt, og man troe ingenlunde, at det andet Standpunct aldrig vil anerkjende det første. Nei, tvertimod hvad der altid er Tilfældet med Halvstuderede: at bortskjære Udviklings-Veien, saa yder den, der har en moden Livsanskuelse, hiin sin Anerkjendelse).

Her er nu ikke en lang Forberedelse. Manden kommer hjem fra det travle Contoir, skifter Strømper, faaer sig en Pibe, kysser Mutter paa Kinden og siger: »Naa, min søde Glut,« (det er for at vænne Børnene til kjærlig Omgang) og nu indtræder der da en Begivenhed, som man seer afbildet paa de fleste Børnebøger: Onkel Frands, der fortæller Historier, hvortil Børnene have glædet sig hele Formiddagen, og lille Frits og Marie komme løbende og klappe i Hænderne: »Onkel²

Frands fortæller«. Moderen grupperer sig mellem Børnene med den Mindste paa Armen og siger: hører nu kjønt efter hvad Jeres kjære Fader fortæller!

Dette med Hensyn til Fortællingens Ramme: [nu til] vor Fortæller. Al almindelig Beskjæftigelse for Børn udenfor de egenlige Underviisningstimer – og ogsaa i disse saa meget som muligt – bør være socratisk: man maa vække Lysten til at spørge hos dem, istedetfor at et fornuftigt Spørgsmaal, som maaskee gaaer uden for Onkel Frands' Kreds af Viden eller paa anden Maade er ham ubeleiligt, bliver afviist med de Ord: »den dumme Dreng, kan han ikke tie stille medens jeg fortæller?» – og Moderen for at forhindre alvorligere Optrin forsikkrer, »at han aldrig vil gjøre det mere«. Det, det beroer paa, er at bringe det Poetiske paa alle Maader i Forhold til deres Liv, at udøve en Tryllemagt, ved den meest uventede Leilighed pludselig at lade et Glimt see og igjen forsvinde; man skal ikke henlægge det Poetiske til visse Timer og visse Dage. Omkring et saadant Menneske springe Børn ikke som bengelagtige Kalve med dinglende Been og klappe i Hænderne, fordi de skulle høre en Historie; ham nærme de sig med et aabent, frimodigt, tillidsfuldt Væsen, betro sig til ham, indvie ogsaa ham med i mangel lille Hemmelighed, fortælle ham deres Lege, og han veed at gaae ind deri, veed ogsaa at give Legen en alvorligere Side. Børnene falde ham aldrig til Besvær, plage ham aldrig, dertil have de for megen Agtelse og Respect for ham³. Han veed, hvad de bestille i Skolen; han læser ikke Lectier med dem, men i Stilhed erkyndiger han sig om hvad de læse, sætter sig ind deri, ikke for at prøve om de kan det, ikke for at tage et enkelt Parti og dramatisere det for dem, ikke for derved at kunne give dem Leilighed til, naar der er Selskab, at glimre; – men for pludselig at lade et Glimt deraf træde frem, paa en individuel Maade sætte det i Forhold til det, som de nu ellers netop beskjæftige sig med, dog aldeles en passant, saa Barnets Sjæl derved electriseres og føler ligesom Allestedsnærværelsen af noget Poetisk, som vel er ham kjært, men som han dog ikke tør træde for nær⁴. Derved næres hos Børnene en bestandig aandelig Bevægelighed, en permanent Opmærksomhed paa hvad de høre og see, en Opmærksomhed, man ellers maa fremkogle paa udvortes Maade ved f. Ex. at lade Børnene komme ind i et meget oplyst Værelse fra et mindre stærkt oplyst, hvor Onkel Frands sidder – ved at kjede dem hele Dagen med Fortællingen om »hvor rart det er at høre Onkel Frands fortælle« osv.

Men uagtet den Klarhed, her hersker, kan der dog let indtræde en vis Sentimentalitet, idet man glemmer, at Manddommen har, hvad Barndommen lovede; man synes, især naar man har med meget opvakte Børn at gjøre, at den dog lovede noget Mere, thi derved griber man ængstende ind i deres Liv, Noget, der virkelig kan komme af denne Grund og ikke altid af trivielt Flæberi. Disse idelige Forsikringer: »I ere lykkelige, men naar I blive ældre⁵, saa kommer der Sorger« osv. virke skadeligt, da de, forsaavidt de slaae Rødder hos Barnet, bibringe det en underlig Angst for, hvor længe det dog endnu kan blive ved at være lykkeligt (og

derved ere de allerede ulykkelige); – eller forsaavidt denne idelige Jeremiade intet Indtryk gjør, skader den naturligviis som al anden utidig Snak. – Denne Ubestemthed kunde synes at stride imod en vistnok meget rigtig Fordring til Strenghed og skarp Begrænsning: dette skal nærmest repræsenteres i Skolen (hiint er jo Adspredelsestimer) i Personligheden selv. Den, der i sin Barndom aldrig har været under Evangeliet men kun under Loven, bliver aldrig fri⁶ – kanske det er Uret, men der er noget Nobelt deri; medens jo mere Loven er udviklet, desto mere fremspire smaa Drillerier, og Intet er saaledes istand til som den at frembringe Kleinmodighed. Der ligger en Magt i Øiet til at fremlokke det Godes Spire og knuse det Onde – men den misforstaaede Strenghed og Tugt, en Datter af Magelighed, vil næsten lade den ene Generation tage Hævn over den anden for de Prygl, den selv har faaet, og de Mishandlinger den selv har lidt, ved at behandle den følgende ligesaa.

– Men skal man da ikke fortælle? Jo, Mythologie og gode Eventyr er hvad Barnet behøver – eller: man lade det selv læse dem og fortælle dem og saa socratisk berigtige dem (ved at spørge efterhaanden berigtige dem, saaledes at Barnet nu slet ikke under Læremesterens Tvang corrigeres, men tvertimod synes at berigtige Andre – og den, der ellers forstaaer at behandle Børn, vil vist ikke være udsat for, at det udarter til Hovmod). Men for alting skee det som Impromptu, ikke til bestemt Tid og Sted; Børn skulle tidligen erfare, at Glæden er en lykkelig Constellation, som man maa nyde med Taknemlighed, men ogsaa vide at afbryde itide; og for Alting glemme man ikke Pointet i Historien. – (En Afvei, jeg strax her kan berøre, skjøndt den siden kommer igjen, er det: idelig og saagodtsom hele Dagen at fortælle intetsigende trivielle Historier og derved forarbeide disse Romanlæsere, der hver Dag sluge det ene Bind ovenpaa det andet uden et bestemt Indtryk). Derhos fremkalde man en vis Productivitet (tegne eller paa anden Maade) ved selv idet man fortæller paa mangfoldige Maader at sætte det i Forhold til det, Børnene ellers bevæge og røre sig i.

Nu opkommer det Spørgsmaal: hvad Betydning har egentlig Barndommen, er den et blot Trin, der kun har sin Betydning i den Omstændighed, at det paa en Maade betinger de følgende Stadier; eller har det selvstændigt Værdi –? Det Sidste have nu Nogle udvidet i den Grad, at de antog, at Barndommen i Grunden er det Høieste, Mennesket kommer til, og udover det udarter det mere; det Første har havt den Følge, at man deels søgte blot at faae Tiden til at gaae⁷, – og kunde man ligesom ved Fierkreaturer ved at slutte dem inde i Mørke fede dem saa stærkt som ellers ikke i et heelt Aar, saa vilde man vist gjøre Alt dertil; deels søgte at gjøre denne »Barndommens kjedsommelige Tid« nyttig og fornemlig sørge for deres physiske Velvære. Den høieste Opdragelses-Maxime paa dette Standpunct lyder saaledes: »Den som ikke spiser Formaden op, faaer ingen Eftermad«. – (Hvor tidt forbittres ikke Børns, det er da især Pigebørns Liv derved, at de idelig maa høre, at man

slet ingen Gavn har af dem – osv.).

Afveiene opstaae idet man kommer ud over Ammernes Standpunct og nu ikke fuldender Løbet, men bliver staaende paa Halvveien.

Første Stadium: De, der efter at være komne udover det umiddelbare Standpunct, nu istedetfor, som naturligt var, i den modnere Alder at optage Barndommen forklaret i sig, istedet derfor ere forfaldne til »at være Børn« (jfr. Foryngelsesdrik), disse lange Labaner, som ere saa uskyldige og saa naive, som vilde give Meget til, at deres Skjæg aldrig blev saa stærkt, at de behøvede at rage det af, for altid at kunne være dunglatte, barhalsede Ynglinger, – der i den Grad ere blevne Børn igjen, at de tale som Børn, tilegne sig alle Barnesprogets Vendinger, og som forlængst vilde have bevirket, at vi alle kom til at tale som Børn og skrive som Børn tale: en Carricatur, der vel ogsaa vil komme, naar først den modsatte, som nu er saa hyppig: at Børn ville være gamle Folk, er overlevet. Det er et tragicomisk Syn at see disse lange barnagtige Gliedermænd springe omkring paa Gulvet og ride paa Kjøphest med de søde Smaa og høre deres matte Fortællinger om »den uskyldige og lykkelige Barndom«⁸. – (Jfr. deres Sammenstød med halvvoxne Pigebørn, der ville være voxne: de parodierte hinanden).

Deres Fortællinger »for Børn og barnlige Sjæle« (poetisk Skyllvand). Findes hiin Feil som oftest hos Yngre, saa findes en lignende Afvei hos Ældre, som »nedlade« sig til Børn i den Overbeviisning, at Barndomslivet er saa tomt og indholdsløst i sig selv, at de ligesom ville indblæse det nogen Fylde. I Grunden maa nemlig begge forudsætte Barndommens Tomhed, thi ellers vilde den første ikke indlade sig paa at byde den noget saa Modbydeligt, som en god Natur strax maa secernere; eller den anden indlade sig paa at blæse Livets Aande ind i den. – Man tilintetgjøre heller ikke hele Indtrykket ved efter at have fortalt Noget at ende med: men I begriber da nok, at det kun var et Eventyr? – Noget, der ogsaa kommer igjen i en senere Tid hos Folk, der slet ikke have Sands for det Poetiske og derfor fordærve Indtrykket af enhver Anecdote osv. ved at anstille Undersøgelse om den factiske Sandhed.

Den phantastiske og eensidige Retning, som Fortællingen har taget. Man fandt det urimeligt og skadeligt for Fremtiden at overfylde Børnenes Phantasie med slige Historier, hvorimod det var ret godt at fortælle Noget for at udfylde Tiden og more dem, og nu begynder da, eftersom det jo var blot til Moro og man egentlig ikke gad anvende nogen Tid til at forberede sig⁹, hiint uendelige Historie-Vrøvl om den Hund og den Kat osv., i den rædsomste Monotonie, som imidlertid Børnene, da de engang ere forvænte, idelig forlange flere og flere Udgaver af, og som derfor med en eller anden vigtig Forandring (f. Ex. at engang var det en rød Hund, en anden Gang en sort) stereotyperede vende tilbage¹⁰.

Ogsaa det fandt man imidlertid var galt, da jo dog den Tid kunde anvendes bedre, kunde bruges om end under Form af Spøg og Leg til noget Bedre, og heraf udspandt sig tvende Veie: enten at danne dem i, som man kalder det, moralsk Henseende – eller bibringe dem en nyttig Viden. Følgerne af at gaae den sidste Vei vil jeg dvæle lidt ved. Nu kom der ligesom ved et Trylleslag en Landeplage af naturhistoriske, ikke Lærebøger men: Læsebøger og allehaande Billedbøger for at bibringe Børnene Gloser af levende Sprog, og Onkel Frands fortalte sine Reiser i Africa og benævnedes Dyr og Planter med Navne af Systemer, og Forældre og Andre spurgte: hvad en Næse heed paa Fransk? osv., eller man lærte dem at klimpre et enkelt Stykke paa Fortepiano, – og vil man end ved Sligt forhindre Børn fra at være forlegne ved at træde frem, saa skal man dog heller ikke gjøre dem forlegne for at træde frem. – Heraf udviklede sig nu en reen atomistisk Viden, som ikke traadte i noget dybere Forhold til Børnene og deres Existents, som ikke blev tilegnet paa en sjælelig Maade og derved berøvedes al mulig Maalestok, og som en Følge deraf forfaldt de til at antage sig selv for store Naturforskere og Sprog mestere; naar først Enkeltheder skal afgjøre Sagen, er det naturligviis aldeles tilfældigt, hvor mange og hvor faa der høre til Mesterskabet. Deraf Coquetteriet, deraf de travle Marther, der glemme det ene Fornødne. Det er ikke om slig atomistisk Viden det gjælder, at hvad man i Ungdommen nemmer, man i Alderdommen ei glemmer. –

Med Hensyn til den Maade, paa hvilken jeg troer det er nødvendigt ved al Underviisning og al Opdragelse at lade Barnet afføde i al Stilhed Livet i sig, finder jeg nu, ved i disse Dage at læse Steffens » 4 Nordmænd«, en god Bemærkning. Jeg har desværre kun den danske Oversættelse, den *Steenske Udgave*; Stedet findes 2den Deel, S. 250, 51, 52.

* *

Jeg erindrer et Exempel paa, hvorledes i et saadant Liv Alt bliver affødet, Alt, hvad de læste om i Classikerne, afspejledes; da de nu læste om Ostracisme, indførte de strax den i deres Leg – osv.

* *

Og saa disse Børnebøger for: »artige, flittige, lydige, elskværdige, uskyldige, ufordærvede« Børn, – hvor man altsaa ved at forære dem et Exemplar siger dem, at de ere det, da det jo ellers var en Misforstaaelse at give dem Bogen¹¹.

1 »Ammestue-Historier« – i det Udtryk er der vist ligesaa meget taget Hensyn til Fortællingsmaaden som til Indholdet.

2 Desværre er det ikke uden Grund, at det altid er en Onkel, der optræder som virksom, thi Forældrenes Virksomhed indskrænker sig som oftest til paa den maanedlige Regnskabsdag at optræde enten som Profos eller som Præmie-Uddeler for ædel Daad, – begge Dele med en nøiagtig og punktlig Bogholder-Samvittighed. Naar der derfor var Noget ved Onklerne, var der unægtelig Leilighed nok for dem til Virksomhed.

3 Man skal ogsaa selv lære af Børn, af deres vidunderlige Genialitet, som man ogsaa for en Deel maa lade raade og ikke som visse Selvkloge hovmesterere, og derhos erindre Christi Ord, da han var tolv Aar gammel: »Vide I ikke, at det stedse bør mig at være i min Faders Gjerning?« – (Noget Lignende forekommer det mig, at jeg har læst i en af Mynsters *Prædikener*.) – Man skal heller ikke strax være ved Haanden med det prosaiske Riis som Skolemesteren i »*Alferne*«, fordi der rører sig noget Dybere i Børnene – derved undgaaer man blandt Andet (o guddommelige Nemesis!) at falde 1400 Alen ned under Jorden og blive til et – Mulæsel.

4 Børn interessere sig ikke saa meget for den græske Mythologie, idetmindste ikke for det, der i en modnere Alder ansees for det Herligste (dog Herkules vel nok – NB. Underværkerne).

5 Og Mange begynde saa tidligt dermed, medens Børnene endnu ere ganske smaa, saa der vist stundom falder et saadant Barn ind det, som Abraham af St. Clara fortæller om et lille Barn, at det, lige da det blev født, saae det Jammerlige i Verden saa grant, at det løb ind i Modersliv igjen. – Er det at styrke Børn for Livet? Er det ikke at enervere hele deres Liv ved at berøve dem Enthusiasmensperpetuum-mobile?

6 En Stat bliver paa en Maade ufri derved, at den giver sig Loven.

7 Dette ligger i Tidsalderens Hastværk, som grunden miskjender enhver Alder, fordi den troer, at den ene Alder kun er til for den anden.

8 Jfr. Hamann: »*Fünf Hirtenbriefe, das Schuldrama betreffend*« i »*Sämtl. W.*«, 2te Th., S. 412 o. f., – men hans altfor polemiske Ironie gaaer her ogsaa for vidt; saaledes vil han i Grunden have, at man skal lære Alt af Børnene i den strængeste Forstand, hvortil ogsaa hans Motto tyder: »Es ist ein Knabe hie, der hat fünf Gerstenbrod«, hvori der aabenbart ligger altfor Meget. Men det ligger nu igjen i hele hans Retning, thi det er vistnok ikke fordi han selv troer det, men for at ydmyge Verden; det er noget Andet med Socrates – hvilket Hamann ogsaa forlanger, – at spørge som Barn, men det er denne besynderlige Polemik, der gjør, at han heller vilde høre Viisdom af Bileams Æsel end af den viseste Mand, heller af en Pharisæer mod sin Villie end af en Apostel eller Engel (som han selv siger etsteds). Hans Polemik gaaer forvidt og involverer undertiden, saa synes det mig, noget Blasphemisk, Noget, hvorved han synes ligesom at ville »friste Gud«. – Forøvrigt er der naturligviis fortræffelige Ting ogsaa i disse 5 Breve.

9 Disse kloge Folk, der mene, at det ingen Kunst

er at tale med Børn, – til dem vil jeg sige med Hamann: »Kindern zu antworten ist in der That ein Examen rigorosum; auch Kindern durch Fragen anzuholen und zu witzigen ist ein Meisterstück, weil eben Unwissenheit der große Sophist bleibt, der so viele Narren zu starken Geistern krönt – et addit cornua pauperi.« (Horats *Od.* III, 21).

10 Engang imellem erindre Vedkommende tilfældigviis en mere eventyrlig Historie fra deres Barndom, men den fortælle de for – saa snart de ere færdige og det Spørgsmaal opkommer: er der saadanne Havfruer til? – at svare: nei, det er noget Folk bilder sig ind. – Eller er da Eventyret noget saa Intetsigende, at man strax maa tilintetgjøre Historien og dens Indtryk, at man strax vilde slaae den glimrende Sæbeboble itu for at vise, at den hele Herlighed dog ikke var andet end Sæbevand? Barndommen kræver Eventyret, og det er allerede Beviis nok for dets Gehalt. – Her fremkommer nu det Spørgsmaal, hvorvidt man selv skal troe paa disse Historier. Jeg troer, at naar vor Fortæller gjør det, idetmindste det Spørgsmaal ikke vil fremkomme fra Børnene: er det nu sandt? thi Historien maa udøve en paa engang saa overvældende og saa beroligende Virkning, at det aldrig falder dem ind. Og det: ikke at fortælle Børn slige Phantasien beskæftigende Eventyr og Sagn, giver netop Plads for en Ængstelse, som ikke modereret ved slige Fortællinger kommer desto stærkere igjen (jfr. » *die Verlobung*«, Novelle v. Tieck, Dresden 1823, S. 63 nederst, 64 og 65. –Jfr. ogsaa den jævne og simple Fortale til » *Nordiske Kjæmpehistorier*«, udg. af Rafn, 2det Bind (NB. Fortalen er naturligviis ikke af Rafn), især Slutningen af den, S. 9: »kan det nu vel hænde sig, at En og Anden, som hører disse Fortællinger, vil finde, at Sagaens vældige Bedrifter og Stor-Værker ikke passe med hans Færd og desaarsag forsmaa dem« – rigtigt: hinc illæ lacrymæ!)

11 Jeg seer nu en god Tite! i den sidste Messecatalog: Blumauer: »die kleinen Enkel auf dem Schooße der erzählenden Großmutter, ein Gegenstück der kleinen Enkel am Knie des erzählenden Großvaters«. (Messecatalog for Juli 1836 – Januar 1837; S. 27, øverst).